

været Raader i 1440. De tvivlsomme Navne i dette Dokument er tilmed delvis forskellige fra dem i Opsigelsesbrevet: at henregne samtlige Udstedere af begge Breve til Raadet vilde saaledes uden Tvivl være meget dristigt; men hvorfor foretrække det ene fremfor det andet?

Ubetinget sandsynligst er det da, at den Forsamling, der officielt vedtog Erik af Pommerns Afsættelse, ikke uden videre var identisk med Rigsraadet; til den afgørende Beslutning havde dette styrket sin Stilling ved at give en Del udenraads adelige Part i Ansvar. Hvem disse Adelsrepræsentanter saa blev, dermed tog man det næppe saa nøje; et karakteristisk Træk er det i hvert Fald, at af den sidste og mest tvivlsomme Gruppe af Udstederne er mindst Halvdelen smaa lollandske Adelsmænd. Mens man vanskeligt vil kunne forklare sig, hvorfor netop denne Landsdel skulde være saa uforholdsmæssigt stærkt repræsenteret i Rigsraadet, forstaar man let, at Lollikerne ved netop denne Lejlighed mødte særlig mandsstærke; de boede Lübeck nærmest og havde dermed særlig bekvem Lejlighed til at komme med til den historiske Begivenhed; og omvendt var det nemmest for Raadet at appellere netop til deres Støtte i Afgørelsens ansvarstunge Time.

Henry Bruun.

2.

Dronning Christina.

Det er med interesse, man griber den bog om vigtige afsnit af dronning Christinas liv, som den svenske historiker professor Curt Weibull for nylig har udsendt. (*Drottning Christina. Studier och forskningar. Stockholm 1931*). W. er især kendt ved sine kritiske bidrag til nordisk historie i den ældre middelalder. Det er paa et nyt felt, han her udfolder sin kritiske metodik, og man følger med stor interesse, hvilke resultater hans metode giver anvendt paa et emne af den nyere tids historie, hvor det materiale, som bydes historikeren, er langt rigere, hvor der er mulighed for at følge hændelsesforløbet langt mere en détail, og hvor de handlende personer som oftest er langt stærkere og mere alsidigt belyst — men derfor ogsaa vanskeligere at sammenfatte i enkelte formler. Den store kunst, den svære kunst at »prøve aanderne«, baade dem, der har skabt historie, og dem der har overleveret de førstnævntes gerninger til eftertiden, bliver ikke lettere at udøve, hvor kilderne er talrige, end hvor de kun er faa. Tværtimod! Jo flere stemmer, desto større disharmoni.

W. vier bogen til mindet om sin fader, den udmærkede hi-

storiker Martin Weibull, og med rette. Ikke blot var Martin Weibull en af de fineste kendere af det 17. aarhundredes historie, som Norden har ejet, men sønnen har direkte gjort brug af arkivmateriale, indsamlet af faderen, og han optager og viderefører de synsmaader paa Christina og hendes historie, som Martin Weibull fremsatte i sin metodisk banebrydende afhandling »Om »Mémoires de Chanut« i Svensk Hist. Tidskr. 1887—88.

Det bestaaende i denne afhandling er især paavisningen af, at det i 1674 i Paris udkomne memoireværk om Christina med urette bar alene Chanut's navn. Det afsnit af det, som omfatter tiden fra sommeren 1651 til sommeren 1653, er ikke som det foregaaende afsnit bygget paa depesjer fra Pierre Chanut, som var fransk ministerresident, senere ambassadør i Stockholm i aarene 1645—51, men paa depesjer fra hans legationssekretær, fra december 1651 hans efterfølger som resident, Picques. Den ugunstige bedømmelse af Christina, som træder frem i dette afsnit, skyldes altsaa ikke Chanut, men Picques, og Weibull fremhæver med rette, at denne bedømmelse maa ses i lyset af Picques' personlige stilling. Han holdtes paa afstand af dronningen, og han maatte som den franske regerings repræsentant med stigende uvilje se den fortrolighed, hun viste sin franske livlæge, den til frondøren Condé knyttede Bourdelot, og den spanske ambassadør don Antonio Pimentel. Weibull paaviser, at enkeltheder i Picques' skildring stemmer daarligt med, hvad vi ved fra andre, især svenske kilder, og han mener sig derfor berettiget til at se bort fra alle de angreb paa dronningens karakter og moralske vandel, som den indeholder, og som havde paavirket tidligere historikeres syn paa Christina.

Der er ikke her anledning til at gaa nærmere ind paa Martin Weibulls afhandling, skønt enkeltheder i den — som den ubetingede tiltro han skænker Christinas mange aar efter nedskrevne korrekturer til baade Chanut's og Picques' skildringer — ægger til modsigelse. For Curt Weibull staar faderens syn paa Christina — der i meget falder sammen med det syn, hun selv ønskede fastslaaet — som uimodsigeligt rigtigt, og han lægger det til grund ved de afsnit af hendes historie, som han i sit skrift tager op til behandling.

Det første af disse hedder »Christina och Carl Gustaf. Tronföljdsfrågan«. W. skildrer her den barndoms- og ungdomskærlighed mellem Christina og hendes fire aar ældre fætter, hvorefter bevarede smaa billetter fra hende bærer vidne. Da Karl Gustav i december 1645 vendte hjem efter tre aars tjeneste i Torstenssons armé, var denne kærlighed ganske udslukket hos den nittenaarige dronning. W. søger aarsagen til dette omslag i, at dronningen, der

aaret forinden som myndig havde overtaget regeringen, gik helt op i sine ny politiske interesser og ikke ønskede at dele magten og æren med nogen ægtefælle. Hun skød tanken om ægteskab fra sig, da stænderne i 1647 paamindede hende om ønskeligheden af et saadant. Hun lod bestemt Karl Gustav forstaa, at af kærlighed tog hun ham i alt fald aldrig, selvom statshensyn maaske en gang kunde bevæge hende dertil. I 1649 erklærede hun i raadet, at det var hende »umuligt at gifte sig«. »Rationes hertil fortier jeg«.

W. kommer ikke nærmere ind paa disse mærkelige ord, paa arten af disse rationes. Hans skildring gaar ud paa at vise, hvorledes Christina søgte at skaffe Karl Gustav erstatning for den brudte forhaabning om ægteskab med dronningen — der for den rigt begavede og virkelystne mand tillige var forhaabningen om at komme til at spille en rolle i svensk regering — ved at faa ham anerkendt som tronfølger efter hendes død. Hendes hovedmotiv til gennemførelsen af tronfølgervalget søger W. i hendes ønske om »säkerställandet och befästandet av den svenska konungamakten«; det blev hendes politiks ledende tanke, dens faste retning, lige fra hun i 1647 gjorde den til sin (dens første ophavsmand synes at have været hendes farbroder rigsadmiral Carl Carlsson Gyllenhielm), og til den endelig blev gennemtvunget paa rigsdagen i 1650. Pfalzgrevens udnævnelse til den svenske hærs generallissimus i 1648 var det første skridt paa vejen mod maalet. Christina førte her en kamp mod Axel Oxenstierna og rigsraadet, en kamp, som for hende stod som en kamp for kongedømmet mod det valgrige eller den adelsrepublik, som hun — i disse for kongemagten rundt om i Europa ugunstige aar — mistænkte den svenske højadel for at stræbe efter. Hun benyttede som middel i denne kamp for at tvinge raad og adel den stigende modsætning mellem dem og de lavere stænder, som fandt udtryk i de sidstnævntes angreb paa de adelige skattefriheder og deres krav om en reduktion af det afhændede krongods, og som kom til voldsomt udbrud paa rigsdagen i 1650.

W. har utvivlsomt nogen ret i sin beundring for »drottningendiplomaten«; Christinas intelligens ogsaa paa politisk omraade var af meget høj rang. Det falder sværere saa ubetinget at dele hans syn paa hende som forkæmper for kongemagten mod et adelsvældes ulykker. Ganske bortset fra, om faren for disse var saa stor — denne tids svenske højadel besad som helhed en statsfølelse, som søger sin lige i noget andet land¹ —, saa hvilede

¹ Den nærmeste samtidige parallel er vel det hollandske vroedschapspatriciat, hos hvilket standsegoisme fandtes parret med en levende følelse for statsvellet — ogsaa hos dets leder Johan de Witt — og som gennem en aarrække viste sig i sjælden grad regeringsdygtigt.

raadets modstand mod en successionsordning, som forsynede riget med en tronarving af tysk faderslægt og med tyske fyrsteinteresser, der tillige var den svenske hærs øverstkommanderende, paa et tidspunkt, hvor dronningen endnu ikke havde tilkendegivet sin vilje til at nedlægge kronen, endnu var ganske ung og — trods sin nægtelse — kunde tænkes at ville gifte sig og faa børn, paa et sundt grundlag. Man tilgiver let den grove ed, som undslap Axel Oxenstierna ved underskrivelsen af successionserklæringen af 1649¹.

Vigtigere er dog, at Christinas finanspolitik ganske undlod at røre ved den økonomiske hovedårsag til den truede magtbalance mellem kongemagt og adel. Tværtimod: hun solgte og bortgav i sine sex første regeringsaar langt flere af kronens godser end formynderregeringen i de tolv aar den sad ved magten (s. 61). W. skildrer hende som en ukritisk elev af Axel Oxenstiernas finanspolitiske system, som bares af den tanke, at kronens indirekte indkomster — som indgik kontant og derved var at foretrække fremfor de gamle in natura indgaaende gods- og skatteindtægter — øgedes ved at krongodserne kom under den mere intensive privatdrift. Men er det virkelig rigtigt at skildre formyndertidens domæneafhændelser, der bestemt stred mod den af Oxenstierna redigerede regeringsform af 1634, som skyldtes øjeblikkets paatrængende krav, og som holdtes indenfor bestemte grænser, som udslag af et økonomisk idésystem? Først under Christinas egenregering kom der system i sagen, men den ledende tanke i dette system er det lidt svært at øjne².

Endelig er der Christinas i august 1651 i raadet kundgjorte, 3 aar senere udførte beslutning om at nedlægge Sveriges krone og dermed for sit vedkommende udtræde af kampen for den svenske kongemagts betryggelse.

W. ser motivet til denne beslutning udelukkende deri, at dronningen var blevet katolik og ønskede aabent at træde over i den katolske kirke. Hun drog konsekvensen af religionsforord-

¹ W. indrømmer, at »Christina spelade ett för henne själv icke ofarligt spel. Hon kunde i tronföljaren riskera en allvarlig konkurrent om makten« (s. 44). Han burde i sit en kende raillerende referat af raadets modargumenter (s. 37 ff.), som dronningediplomaten »smulade sönder«, have erindret om den fare, som var til stede ikke blot for dronningen, men for rigets ro.

² W. henviser m. h. t. kilder og litteratur for skildringen af Christinas indre politik til en afhandling af ham i »Scandia« for 1932, som endnu ikke er kommet anm. i hænde. — Han synes her i nogen grad paavirket af historiskrivende nationaløkonomers hang til at udviske det virkelige begivenhedsforløb ved for stærk systematisering.

ningen af 1617, som erklærede papistiske konvertiter for fredløse »over alt Sverige«.

W. forkaster dronningens to erklæringer — i raadet august 1651 og i brev til Chanut 1654 — hvori hun henlægger sine første tanker om tronfrasisigelse til 1645—46 — altsaa til den tid, da hun begyndte at føle, at det ikke kunde blive til noget med barndomstidens og de første ungpigeaars drømme om et liv ved fætterens, den mandlige Vasætlings side. Han sammenfatter disse erklæringer og nogle hos Pufendorf og Arckenholtz overleverede ytringer af hende, efter hvilke hun var blevet katolik allerede i 1648, i den almindelige karakteristik, at »de ha delvis(?) uppenbarligen tillkommit för att förvilla världen« (s. 118, note 2). Man fristes til her, som ogsaa ved andre punkter i W.s bog, at anvende de ord, som Holberg bruger om Arckenholtz i anledning af dennes store værk om dronning Christina, »qu'il agit plûtôt en avocat qu'en historien«. Der foreligger nemlig ingen tvingende grund til at bestride sandheden af de førstnævnte erklæringer udover den, som følger af den weibullske opfattelse af hendes karakter: at hun ikke kan antages at have fattet denne tanke uden udfra det kategoriske etiske imperativ, som trosskiftet opstillede.

Afgørende bliver her opfattelsen af dronning Christinas personlighed.

W. betoner meget stærkt hendes store ansvarsfølelse. »Man har menat, att Christina brast i åtskilligt som regerande drottning. Men hon brast aldrig i ansvarskänsla¹. At beholde kronen var »ett eminent personligt intresse för Christina«. Naar hun nedlagde den, gjorde hun det, fordi det var hendes pligt mod fædrelandet at ofre sin egen personlige fordel. Tronfrasisigelsen var en handling, udsprungen af den »vertu«, som efter hendes udtalelser til Chanut og Descartes burde være menneskets højeste ledestjerne (sml. s. 126—27).

Vi sættes ved W.s egen bog i stand til at maale rækkevidden af Christinas ansvars- og fædrelandsfølelse. I 1655, efter tronfra-

¹ Martin Weibull: »Således, huru man också må bedöma hennes regering, men drottning Christina har ej sjelf för sin person saknat vilja att göra väl«. Dette i tilknytning til Christinas senere randbemærkning i en paa Picques bygget skildring af hendes tronfrasisigelse. At denne udsattes til 1654, skyldtes, at »elle n'avoit pas fait encore tout ce qu'elle vouloit faire pour le bien de l'état . . .«. Sv. Hist. Tidsskr. 1887, s. 175—76. Sml. Bildt: Christine de Suède et le cardinal Azzolino. Lettres inédites (1660—68) (Paris 1899), p. 27, hvor der frakendes Chr. baade »amour de son pays, de son peuple« og »le sentiment du devoir«, Bildt kender og citerer M. Weibulls afhandling. — Christina har i sandhed været et modsigelsens tegn for historikerne!

sigelsen, frygtede Christina, som det viste sig, uden grund, at den svenske regering skulde fratage hende hendes underholdslande, naar hun offentlig gik over til katolicismen. Hun bad da gennem den østrigske feltherre grev Raimondo Montecuccoli kejseren om beskyttelse for sine tyske underholdslande og talte samtidig med Montecuccoli om, at hun, hvis den svenske regering foretog det frygtede skridt, vilde søge hjælp hos andre fyrster, samle en hær og med den søge at erobre det svenske Pommern (s. 149)¹. Det var en hovedhjørnesten i Gustav Adolfs svensk-tyske Østersøstat, som skulde ofres, for at hans datter kunde føre hof i Rom.

Christinas omvendelse² tegner W. som en gradvis fremadskridende, roligt og følgerigtigt stedfunden proces; Motiverne er overvejende af intellektuel natur. Den begynder, som Christina selv skildrer det som ældre kvinde, med barnets »naive opposition« mod den haarde protestantiske trostvang. Uden nogensinde at forlade kristendommen danner hun sig som ung kvinde sin egen religion paa dens grundlag. Chanut og Descartes, »tänkarna på katolsk grund«, leder hendes tanker og følelser i katolsk retning. Ved hemmelig henvendelse til jesuitergeneralen i Rom i efteraaret 1651 faar hun i begyndelsen af 1652 to som adelsmænd forklædte italienske jesuiter sendt til Stockholm. Kort efter deres ankomst, i maj 1652, tog hun den endelige beslutning om at indtræde i pavekirken.

Det ydre hændelsesforløb kan her nogenlunde fastslaaes gennem Christinas brevveksling med jesuiterne i Rom og andre samtidige breve og beretninger. Langt vanskeligere er det at vinde et fuldt sikkert billede af, hvad der er foregaaet i Christinas sjæl. Vi har her i hovedsagen kun hendes egne senere udtalelser at holde os til.

For W. er beslutningen om trosskiftet det primære, beslutningen om tronfrasingelsen en simpel følge deraf. Men da Christina den 7. august 1651 første gang kundgjorde denne sidste beslutning i raadet, havde hun efter de foreliggende vidnesbyrd endnu ikke taget en endelig beslutning om at blive katolik. Macedo, som hun fem dage forinden havde sendt til jesuitergeneralen i Rom, meddelte denne, at »hun ønskede at omfatte den katolske lære og gøre store gerninger i Guds tjeneste, naar hun i sit indre var blevet overbevist om sandheden« (s. 111). Christina var altsaa da endnu ikke overbevist katolik, hun befandt sig endnu paa over-

¹ Sml. de senere forhandlinger med kejseren angaaende Svensk-Pommern: Sveriges historia till våra dagar VII (1926), s. 238.

² Kapitlet om »Christinas övergång till katolicismen« er tidligere i alt væsentligt samme form trykt som afhandling i »Scandia« I (1928), s. 215—57.

vejelsernes stadium, da hun erklærede raadet, at hun ikke mere vilde være dronning i Sverige. Christina angav hovedmotivet til sin beslutning paa samme forblommede maade som to aar tidligere motivet til, at hun aldrig vilde eller kunde gifte sig. Dette motiv »sade H. Kungl. M:t sig ännu intet kunna riksens råd upptäcka« (s. 119). Rigets raad vidste ikke, hvad det skulde tro. Men kan vi være sikre paa, at vi har loddet beslutningens sidste og dybeste grund?

I maj 1652 meddelte Christina jesuitfædrene Malines og Casati sin beslutning om at indtræde i den katolske kirke. Men det varede endnu næsten to aar, før hun atter og nu uigenkaldeligt stillede raadet overfor beslutningen om tronfrasingelsen.

W. lader disse aar hengaa med de hemmelige forberedelser til tronfrasingelsen og modtagelsen i den katolske kirke. Disse meget langvarige forberedelser lededes af dronningen »med en diplomatisk skicklighet och en kall förställningskonst utan like«. W. oplyser desværre ikke noget nærmere om arten af disse forberedelser, som krævede saa lang en tid, men hans opfattelse af Christina er klar: hun styrede klogt, myndigt og viljefast sin skæbnes baad mod det maal, som sattes af hendes religiøse overbevisning og hendes overbevisning om, hvad der tjente Sveriges vel. Denne opfattelse er radikalt forskellig fra den almindeligt herskende. Martin Weibull skabte mistillid til Picques' beretninger om dronningens karakter og levevis, men man fastholdt den opfattelse, at Christina i disse aar var præget af en dyb uro og levede paa en maade, som var nedbrydende for hendes sundhed.

Som ved spørgsmaalet om Christinas pligt- og fædrelandsfølelse staar her mening mod mening. Vi har set, at W.s opfattelse paa det nævnte punkt synes svagt underbygget. Hvorledes forholder det sig med hans opfattelse af hende som en klarlinjet og maalsikker religiøs-etisk personlighed?

Ja, vi ved jo, selvom vi ser bort fra alt, hvad Picques' »skvallerkrönika« fortæller, at Christina efterfulgte Jesu Christi lære paa sin egen façon. Den fineste menneskekender blandt hendes svenske historikere friherre Bildt opfatter hende som en »névropathe égoïste« med unormale anlæg, maaske unormal legemsbygning; han sætter denne sygelige disposition i forbindelse med arven efter en genial fader og en hysterisk moder¹. De talrige udslag af en sindstilstand, som kun kan karakteriseres som storhedsvanvid, vi træffer hos hende, peger ogsaa i retning af unormale anlæg². End mere er dette tilfældet med hendes handlemaade ved bestemte

¹ Anf. arb. p. 5.

² Bildt p. 15, note 1 giver et særligt grelt eksempel herpaa.

lejligheder efter tronfrasingen. W. fortæller selv, hvorledes hun i maj 1656 i Rom lod don Pimentel og kardinal Medici meddele den spanske konge, at kun hendes agtelse for ham og hendes tidligere hushovmester della Cuevas egenskab af spansk general havde afholdt hende fra at lade den sidstnævnte piske og prygle ihjel (s. 194). Aaret efter foretog hun til hele Europas forfærdelse skridtet fra ord til handling ved mordet paa Monaldesco i Fontainebleau.

Den sidste handling fører ind paa kriminalpsykologiens omraade; den historiske kritik alene slaar her ikke til. Det er tilstrækkeligt at konstatere det svælg, som skiller W.s dronning Christina — den unge pige, som i de tidlige morgentimer søger den sande kristne lære, vejledet af Chanut og Descartes — og den uhyggelige virago i Fontainebleau. Der gaar ingen psykologisk vej mellem dem, med mindre vi opfatter det førstnævnte billede som ensidigt — som udtryk for Christina, som hun var eller syntes at være i visse øjeblikke, ikke for hendes hele personlighed. Christina var netop ikke altid den samme; hun manglede, som Ranke siger, »das Gleichgewicht der Gesundheit«¹.

Men er forholdet saaledes, tvinges den kritiske historiker til at optage vidnesbyrdene om Christinas sindstilstand og levevis i de nærmeste aar før tronfrasingen og det endelige aabne troskifte til ny prøvelse.

Det viser sig da, at Picques ikke er den eneste kilde, som vidner om, at den unge dronning savnede sundhedens sjælelige ligevægt.

Et fuldt sikkert billede af Christinas erotiske udvikling er det næppe muligt at vinde, i alt fald for en historiker, som ikke besidder særlig psykiatrisk erfaring. Om den egentlige karakter af hendes forhold til sine skiftende favoriter — Magnus Gabriel de la Gardie, Klas Tott, Steinberg — vides intet bestemt. At der bestod et erotisk forhold mellem hende og den ved sin ankomst til Stockholm omtrent halvhundredaarige Pimentel synes paa forhaand ikke synderligt sandsynligt. Dette er ogsaa Bildts opfattelse, men han anfører dog som vidnesbyrd i modsat retning den hollandske ambassadør i Paris Willem Boreels mærkelige oplysninger om indholdet af et opsnappet brev fra dronningen til Pimentel fra 1654².

Sikrere i sin sag er den danske adelsmand Peder Juel til Hundsbæk, som var Danmarks resident i Stockholm under Christinas regering. Han skriver i februar 1653 uden tvivl eller forbehold, at »dronningen lever et letfærdigt levned med Pimentel«.

¹ Die römischen Päpste III (Berlin 1836), s. 85.

² Bildt: anf. arb. p. 21.

Han gaar imidlertid videre end dette og skildrer Christina som nedsunken i et saa dybt moralsk forfald, at hun i sin livsforelse overskred de skranker, som skiller det normale fra det patologiske¹.

I sit brev til den danske kansler af 22. januar 1653 fortæller Juel, at »provsten i Stockholm« hemmeligt havde været hos dronningen og foreholdt hende hendes levned og »ateisme«, og at enke-dronning Maria Eleonora havde sagt til ham (Juel), at hun for at befri sin samvittighed agtede at sige datteren sin mening »over denne materie«. De beslægtede meddelelser hos Picques afvises af Martin Weibull som hvilende paa misforstaaelse og bagvaskelse². Han støtter sig her paa Munthelius' breve (se nedenfor). Men er Munthelius et uvildigt vidne? Han var jo nært knyttet til Bourdelot, som Picques skildrer som Christinas onde aand, og ønskede aabenbart i sine breve til Karl Gustav at fremstille hendes tilstand i det bedst mulige lys.

Ved spørgsmaalet om, hvilken kildeværdi vi kan tillægge Juels meddelelser, er det paa forhaand givet, at en dansk gesandt lige efter Bromsebrofreden ikke kom til Stockholm med de blideste følelser overfor Sverige. Og det var egnet til at øge misstemningen, at den flygtede danske rigshovmester Korfits Ulfeld fandt beskyttelse hos den svenske dronning og færdedes blandt hendes nærmeste omgivelser. Men samtidig saa Juel vistnok, i lighed med de klarest skuende indenfor Danmarks raad og adel, i Christina og hendes fortsatte regering snarest en borgen for, at det ikke skulde komme til det ny fredsbrud, som man i øjeblikket af al magt søgte at afvende. Nogen politisk animositet mod dronningen personlig spores ikke i de forskellige depesjer og breve, som er bevaret fra Juels haand. Hvad angaar de af ham meddelte episoder giver han ingen hjemmel, men han giver heller ikke til kende, at det blot er noget, han har hørt. Han har personlig talt med Christinas moder, som dog maatte have nogen adgang til at vinde information. Som menneske var han nærmest en smule tør og fantasiløs, ingen letfærdig sladderhank. Og det er udelukket, at han kan have troet hos sin brevmottager, den dybt

¹ Originalbreve fra Peder Juel til kansler Christen Thomsen (Sehested), Stockholm 1653 ^{22/1}, ^{26/2}, ^{2/7}. De to forstnævnte breve findes i »Arkivalier udtagne af Mallingiana, Registrantens S. (57)—107. (II),« det tredje i Tyske Kanc. Udenl. Afdel., Sverige B., Rigsark., København. Brevene er delvis i chiffer. De juelske vidnesbyrd synes mærkeligt nok aldrig at have været benyttet af svenske Christinaforskere. De synes at have overset, at der ved siden af Picques-problemet bestaar et Juel-problem.

² Sv. Hist. Tidsskr. 1888, s. 145 ff.

hæderlige og alvorligt religiøse danske kansler, at finde villigt ore for noget, som blot hvilede paa hof- og bysladder.

Tilfældet har villet, at vi ejer et andet vidnesbyrd fra dansk side, som i sin kerne stemmer overens med de fra Juel stammende meddelelser. Og det er et vidnesbyrd, som selv den mest skeptiske kritiker ikke vil kunne beskylde for at være farvet af nogen politisk tendens.

Paa den tid, da den flygtende Korfits Ulfeld drog sit sidste suk i den lille baad paa Rhinstrømmen, befandt hans ældste datter Anna Catharina sig i Basel. Herfra skrev hun den 9. april 1664 et brev til familiens ven dr. Otto Sperling, som hun efter sine brødres ønske forelagde dem til gennemsyn før afsendelsen. Der var imidlertid en sag, hvori hun ønskede Sperlings bistand mod brødrene, og som hun derfor undlod at omtale i brevet, men fremstillede paa en lille seddel, som hun — uset af dem — fik smuglet ind i konvoluten. Denne list afslører den unge Anna Catharina som sin moders ægte datter. Seddelens indhold viser, at hun ogsaa i anden henseende var en ægte datter af Leonora Christina.

»Kære Hr. Doktor«, skriver hun, »Mine brødre haver ladet sig forlyde, at de vil tage Leon« — det var den yngste, kun 13-aarige broder, som da opdroges i Sperlings hus¹ — »og sætte ham hos dronning Christina til Rom. Jeg haver svart disputeret med dem, men de siger, jeg ved der intet af. Men jeg ved vel, hvorledes udi Sverige godt folks børn blev fordærvet udi hendes hof, dengang hun havde et helt kongerige. Jeg tænker, det gaar nu vel ikke bedre, og det lidet uskyldig lam kunde snart fordærves.« »Jeg er dog vis nok paa Doktorens venskab, som han altid haver haft for min S. Hr. Fader, og Doktoren ved vel, at han aldrig vilde tilstede nogen af hans store børn skulde være hos Christina, meget mindre den liden unosel² Leon, og mig synes, at for den alder han haver, kan han ikke være paa bedre sted end han er«³.

Hvilket herligt forbillede til efterfølgelse for hans børn maatte ikke den weibullske dronning Christina, den sandhedssøgende og fromme, dybt ansvarsbevidste unge kvinde, have været for Korfits Ulfeld, som let maa have kunnet se, hvilken ægte og fin kerne, der dølgede sig bag den satire, under hvilken Christina yndede at skjule sine følelser. Ikke desto mindre stræbte han,

¹ S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie II, s. 112, 179.

² Sml. holl. »onnoozel«, d. v. s. »uskyldig«, »uerfaren«.

³ Zacharias Lunds dechifferingsprotokol (Haandskriftsaml., Danm.-Norges alm. Hist. nr. 110 b.), s. 358, Rigsark., København.

som den gode fader han var, at holde dem borte fra enhver personlig kontakt med den kvinde, hos hvem han søgte og fandt politisk støtte. At han her har haft sin hustru paa sin side, kan ikke være tvivl underkastet.

Med de danske domme i minde er man uvilkaarligt tilbøjelig til at se mere end et udtryk for saaret forfængelighed, naar den spanske ambassadør Terranova i 1656 skriver fra Rom til sin regering om Christinas »extravagancer«, hendes »ulidelige og ubeskrivelige galenskaber« (Weibull s. 192, 195). Kan man pure afvise disse stadig genopdukkende skildringer og antydninger som bundende alene i ondsindede bagvaskelser? Kan man, som W. gør det, søge realitetsgrundlaget for Terranovas udtalelser udelukkende i Christinas hang til at behandle alvorlige spørgsmaal med legende ironi og satire (s. 131, med citat fra Martin Weibull), hendes kærlighed til »ett fritt och obundet umgängessätt«, som vakte harme i »motreformationens skenheliga Rom« (s. 196), hendes mangel paa skøn og kræsenhed i valget af sine tjenere og sin omgang? Ogsaa hos den paa forhaand for hende stærkt indtagne pave Alexander VII vakte hendes færd bekymring. Og renæssancetidens katolske kirke var visselig villig til at kaste sin skjærmende kaabe over meget hos dem, der sluttede sig til dens dogmespind.

At Christina af dem, som kendte hende nøje, ansaas for at lide ikke blot af »frossa« eller anden akut sygdom, synes den af Martin Weibull citerede brevveksling mellem Munthelius-Lagercrona, Bourdelot og Karl Gustav at vise. Munthelius var prinsens læge og blev paa hans initiativ ansat som læge hos dronningen under den franske livlæge Bourdelot. Hans breve til prinsen taler om et »negotium«, som Bourdelot skulde udrette for prinsen hos Christina, og som »efter människligt förstånd och tankar menas lända E. Kgl. Höghet till största contentement«, men som foreløbig skal behandles med »altum silentium«. I maj 1653 svarede Bourdelot paa Karl Gustavs bekymrede forespørgsler om dronningens helbredstilstand, at hun det foregaaende aar ved hans lægemidler havde genvundet »l'estat naturel ou elle estoit il y a huit ans«. Bourdelot kom til Stockholm og blev dronningens livlæge i februar 1652. De otte aar fører os tilbage til for det tidspunkt, december 1645, da Karl Gustav kom hjem fra Tyskland og fandt sin kusine helt forandret, efter at hun endnu i et brev af 5. januar 1644 havde lovet ham »evig kærlighed« (C. Weibull s. 10)¹. Det er desuden omtrent det samme tidspunkt, da efter Christinas senere erklæringer tanken om tronfrasisgelse først op-

¹ Sml. Sv. Hist. Tidskr. 1888, s. 159, 166.

stod hos hende. Skal de »rationes«, som efter Christinas ord i raadet i 1649 forhindrede hende i at gifte sig, ses i denne sammenhæng?

Rigtigere end at tage sit udgangspunkt i »drottningen-diplomaten« er det, naar man vil forstaa Christinas muligvis arveligt belastede og i alt fald ad unormale baner udviklede personlighed, at mindes den lille pige, som stjal sig til at labbe »rosenvand« paa moderens toiletbord, fordi hendes sarte konstitution væmmedes ved øllet og vinen, som man vilde tvinge i hende, naar hun bad om drikkevand. Der blev handlet ilde mod Christina ved forsøget paa at gøre godt, hvad naturen havde forbrudt mod den svenske stat, idet den lod hende fødes som kvinde, ved at opdrage hende til mand. Tanken om, hvad hun burde være, og bevidstheden om, hvad hun trods sin glimrende begavelse, sin aarelange, anspændte arbejdsflid, sin vel gennemførte dronningeholdning, sin til tider exalterede selvfølelse, i al sin kvindelige og menneskelige svaghed alligevel var, skabte et spændingsforhold i hendes sind, som hindrede hende i at falde til ro i noget virkefelt eller noget forhold til et andet menneske.

Naar man gennemgaar registret over de sandsynlige motiver til tronfrasigelsen og konversionen — den af protestantismens ydre nøgternhed og kulde frastødtes dragning mod pavekirkens større farverigdom og letgribelige stemningsverden, den regerings-trættes ønske om et liv helt for kunst og videnskab, den livsledes trang til at opleve det ny — er det fristende at standse ved dette spændingsforhold, denne følelse af »indre utilstrækkelighed«, som sidste og inderste grund. Men det er naturligvis, som ethvert psykologisk tolkningsforsøg, kun en hypotese.

Den sidste del af W.s bog skildrer »Christina efter tronavsägelsen. 1654—1656«. Vi faar malende billeder af hendes ophold i Bryssel, hendes højtidelige indtog i Rom efter hendes den 3. november 1655 i Innsbruck stedfundne offentlige overgang til katolicismen og af hendes liv i pavernes by, hvor hun snart spillede som en fisk i vandet i de kuriale intriger. Disse havde nogen betydning, omend mindre end W. mener, ved at indføje sig som et led i den store kamp mellem Spanien og Frankrig om herredømmet i Italien¹. Christina viste grant, at hun med sin nedlæg-

¹ W.s ord: »Långt mera än någon annan av det dåtida Europas huvudstäder erbjöd Rom de stora möjligheterna för alla dem, som ville och kunde spela en politisk roll i världen« (s. 164) er anvendt paa midten af det 17. aarhundrede absolut overdrevne. Den kamp om herredømmet over de store have og handelen paa de fremmede verdensdele, som kom til at udgøre hovedindholdet af de næste hundrede aars internationale historie, var begyndt. Den europæiske storpolitikens brændepunkter laa i Paris, London og Haag, ikke længere i Rom.

gelse af de svenske regeringsbyrder ikke havde til hensigt at leve som recluse for resten af sit liv. Stor betydning, udover de bidrag den giver til karakteristik af hende selv, fik hendes indgriben i det diplomatiske spil, som W. udførligt udreder paa grundlag af fransk og spansk arkivmateriale, dog ikke. Den viser — og de, med hvem hun kom i berøring, lærte efterhaanden at indse dette — at hun i sin politik var en spiller, som spillede for spillets spændings skyld og ikke for gevinsten. Til intet paa denne jord var hendes hjerte og vilje fast knyttet undtagen til hende selv.

Der skulde senere indtræde en ændring her, men den er W. i sin skildring ikke naaet frem til. Ranke har bemærket den: »Allmählig aber ward ihr Wesen milder, ihr Zustand ruhiger, sie gewann es über sich einige Rücksicht zu nehmen. . . .¹. Bildt har i sin fine bog forklaret aarsagen. Hun fattede for første gang i sit liv dyb og alvorlig kærlighed til en mand, den unge kardinal Azzolino, og blev derved for første gang fuldt ud kvinde, villig til at lade sig lede og retlede. »La reine nomade« faldt endelig til ro.

Som prøver paa W.s betydelige — omend noget for pointerende — historiske fortællekunst er bogens sidste kapitler om »Christina och Spanien« og »Christina och Frankrike« mest vellykkede. Man glæder sig her bl. a. over karakteristiken af Hugues de Lionne's depesjer, som ved deres fine stilistiske udformning blev forbilleder for de franske diplomater i det franske diplomatiske store aarhundrede. Interessant, men vistnok hidtil ikke udredet, er det spørgsmaal, i hvilket omfang de har virket udover diplomaternes kreds. Allerede i 1709 blev der trykt et stort udvalg af dem i »Lettres du comte d'Estrades« (»les lettres du roi« i denne samling er for tiden efter hans overtagelse af udenrigsministerporteføljen alle konciperede af Lionne), 1835 fulgte et nyt i Mignet's »Négociations relatives à la succession d'Espagne sous Louis XIV«. Lionne interesserede sig ikke blot for politik, men for menneskers og nationers særlige ejendommeligheder, og hans gesandter kendte denne interesse og imødekom den i deres korrespondance med ham. Hans brevvexling bliver derved meget fængslende ogsaa for ikke-historikere. Men netop den kunstneraare, som Lionne ejede, maa advare os mod at tro, at vi altid finder den objektive sandhed i hans breve. Hans domme om personer kan være følelsesbetonede og svingende, det ses bl. a. af hans skiftende udtalelser om Hannibal Sehested, af hvis stærke og frodige natur den spinklere franskmand øjensynligt har været en del betaget. Hvad

¹ Anf. arb. s. 99.

Christina angaar, stræbte Lionne i 1656 baade at vinde hende for Frankrig og vinde Mazarin for hende, i hvem han haabede — hvori han dog blev skuffet — at finde et redskab for sin diplomatiske virken i Rom. Han skrev derfor naturligt ganske anderledes om hende, end de fornærmede Spaniere gjorde. At hans moral var løs og hans kones end mere maa ogsaa tages i betragtning ved hans ikke-kritik af Christinas livsførelse i Rom. W. synes ved sin benyttelse af hans depesjer at have set for meget bort fra disse momenter.

Det af professor Curt Weibull givne billede af dronning Christina og den maade, hvorpaa dette billede er skabt, rejser nogle spørgsmaal vedrørende historiens erkendelsesteori.

Det første er det rent principielle, om et studium og en skildring af sjælelivet hos de mennesker, hvem fødsel eller egne egenskaber har givet en stilling, i hvilken de har mulighed for at øve bestemmende indflydelse paa større menneskegrupper — nationer, samfundsklasser, religiøse, politiske eller økonomiske sammenlutninger — kan siges at falde indenfor den historiske videnskabs opgaver. W. besvarer ved selve sit forsøg paa at tegne dronning Christinas personlighed for os dette spørgsmaal med ja, og det synes da ogsaa at være den almindelige opfattelse, at det enkelte individ kan komme til at spille en saa vigtig rolle som faktor i den historiske dynamik, at et studium af dets psykiske forudsætninger bliver nødvendigt for fuldt ud at forstaa et givet hændelsesforløb¹.

Men i samme øjeblik en historiker har erkendt dette, har han stillet sig og sin videnskab udenfor de omraader, hvor problemerne kan løses ved at tælle, maale og veje, altsaa udenfor det, der forstaaes ved exakt videnskab. Der stilles her krav af anden art end de, som møder den historiker, som ved simpel anvendelse af identitetssætningen søger vidnesbyrd om slægtskab mellem kilder, eller som stræber at udmaale betydningen af en økonomisk proces ved at finde tal i gamle regnskabsbøger og lægge dem sammen til en sum. Vi kommer ind paa et erkendelsesfelt, hvor den skarpeste logiker, selvom han anvender al sin logik, den stiveste metodiker, selvom han bruger sin metode efter skolens bedste forskrifter, alligevel kan gribe ved siden af sandheden — i historien saavel som i det menneskeliv, som omgiver os.

Historieforskning er en vanskelig videnskab, og dens største vanskeligheder indfinder sig, naar den er hørt op at være videnskab.

¹ En væsentligt forskellig opfattelse er hævdet bl. a. af Karl Julius Beloch (*Griechische Geschichte* I, 1. Abteilung, Einleitung).

Professor Weibull har fortolket sit materiale om dronning Christina — der, som det er vist, ikke omfatter alt, hvad der vides om hende, og om det indtryk, hun efterlod hos sine samtidige — paa en saadan maade, at hun fremstaar i et langt smukkere lys end det, hvori ældre historikere saa hende. Det er ikke med nogen synderlig glæde, man kritiserer dette ny billede af en kvinde, om hvem Weibull siger, at ingen svensk kvinde »har någonsin av samtid och eftervärld smädats och smutskastats så ofta och så infamt som Christina«. Men historieforskningens opgave er at skabe ikke det smukke, men det sande billede.

Dette er, naar talen er om Christinas mærkelige, sammensatte og svært tolkelige personlighed, hvis livsskæbne var en saadan, at de historiske kilder — ogsaa hendes egne ord — i de fleste tilfælde kan mistænkes for at være farvet af tendens, forbundet med ganske særlige vanskeligheder. En fuldt bindende psykologisk udredning bliver næppe nogen sinde mulig.

Men hvordan man nu end vil forme denne udredning, saa maa det kræves, at billedet bliver kontinuerligt. Ligesom det er psykologisk utilladeligt ved betragtningen af en historisk personlighed at skille de forskellige sider af dennes bevidsthedsliv ud fra hinanden og kun lade én eller enkelte af disse sider være virkende i en bestemt situation — ti i det levende liv optræder de kun samlede, og historiens stof er liv, som engang var levende — er det ogsaa urigtigt ved studiet af et stadium i et menneskes udviklingshistorie at se bort fra, hvad der vides om de tidligere eller senere stadier i denne historie. Det er kun ved rent sindssyge tilstande, at der indtræder et brud paa kontinuiteten. Christina i Stockholm maa ses i lyset af Christina i Rom og Fontainebleau — og omvendt.

Der er skrevet om professor Weibulls bog, at den forener videnskab og kunst. Det er den højeste ros, som kan times en historiker, for paa denne forening beror historiens væsen og muligheden for en virkelig erkendelse af, hvad der er sket i menneskenes verden. Da der her er rettet anker mod dens grundopfattelse, bør der slutes med den tilstaaelse, at det i alt fald er en bog, som man læser med levende interesse og helst læser i i ét træk.

C. O. Bøggild Andersen.

3.

Nyere amerikansk historieskrivning.

Hovedindholdet af de forenede Staters trehundredaarige historie er opdyrkningen af nyt land, indstrømningen af nye befolknings-